

УДК 316.42.43:32–027.22

Семигіна Т. В.

ГЛОБАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ІМПЕРАТИВИ ДЛЯ ПОЛІТИКИ І ПРАКТИКИ

У 2012 р. було ухвалено «Світові пріоритети соціальної роботи і соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» як професійну платформу зміцнення ролі соціальної роботи у сучасному світі. Цей документ визначає, що зусилля мають бути зосереджені на чотирьох ключових сферах: сприяння соціальній та економічній рівності; обстоювання гідності та цінності людей; сприяння стабільності навколишнього середовища; визнання важливості людських відносин. Підготовка світових пріоритетів супроводжувалась посиленням фахових дискусій щодо співвідношення «глобального», «регіонального» та «локального» вимірів соціальної роботи, дихотомії «універсального – релятивного» в етиці соціальної роботи.

Ключові слова: соціальний розвиток, світові пріоритети, визначення соціальної роботи.

Нинішні умови соціально-економічного розвитку в Україні та й у світі, які супроводжуються поглибленням економічної кризи, міграційними потоками, поширенням епідемій та почастишанням природних катастроф, виникненням різного роду конфліктів, змушують фахівців соціальної сфери та викладачів соціальної роботи по-новому подивитися на реальність. Наразі гостро постало питання щодо осмислення зв'язків між глобальними та локальними рівнями соціального розвитку, внеску соціальних працівників у таких розвитку і забезпечення соціальної справедливості. На такі завдання соціальної роботи звертають увагу зарубіжні дослідники соціальної роботи – Л. Домініеллі, М. Пейн, А. Хейре та інші.

Слід зазначити, що у вітчизняній науковій думці сформувались традиції досліджувати питання соціального розвитку переважно у межах вивчення механізмів державного управління соціогуманітарною сферою (О. Петрос, В. Скуратівський, В. Трощинський та ін.), тоді як соціальна справедливість входить до предметного поля досліджень із соціальної філософії (А. Гриненко, Г. Соловей, О. Коломієць, Х. Сувейлан та ін.) переважно у контексті розуміння особливостей соціальної держави. Водночас поза увагою дослідни-

ків залишаються питання формування глобальних ідей щодо соціального розвитку та боротьби із соціальною несправедливістю в умовах глобалізації, ролі соціальних працівників у цих процесах.

У цій статті йдеться про ухвалення пріоритетів соціальної роботи і соціального розвитку, завдання для соціальної політики та практики соціальної роботи, що впливають з огляду на зміну професійного дискурсу. Статтю підготовлено на основі аналізу документів, результатів вивчення фахової літератури та особистого досвіду участі автора як члена Ради директорів Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи у фахових дискусіях щодо розвитку соціальної роботи.

У березні 2012 р. під час відзначення Міжнародного дня соціальної роботи в ООН офіційно оприлюднено документ «Світові пріоритети соціальної роботи і соціального розвитку: зобов'язання щодо дій», ключова ідея якого полягає у «просуванні нового світового порядку, який зробить реальністю повагу до прав людини та її гідності, а також призведе до появи іншої структури відносин між людьми» [13]¹. У преамбулі документа зазначено, що ці світові пріори-

¹ Тут і далі переклад Т. В. Семигіної і О. М. Бойко.

тети – «продукт трирічної співпраці трьох міжнародних організацій, що представляють практику соціальної роботи, навчання соціальної роботи та соціальний розвиток. Ці три міжнародні організації засновано 1928 р. і впродовж десятиліть мають офіційний консультативний статус у Раді з економічних і соціальних питань Організації Об'єднаних Націй та в інших структурах ООН і відповідних організаціях».

Проте фактично робота над формулюванням глобальних пріоритетів соціальної роботи розпочалась у 2004 році. Тоді, як зауважили Д. Джонс та Р. Труел, ніхто не міг собі уявити, що ініціатива, спрямована проти глобальної несправедливості, стане ще актуальнішою через світову економічну кризу [9]. Документ, над яким спільно працювали Міжнародна федерація соціальних працівників, Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи та Міжнародна рада з питань соціального добробуту, побудовано довкола тези, що досягнення стійких результатів у розв'язанні індивідуальних та соціальних проблем повинно спиратися на професійні навички соціальних працівників щодо вироблення прагматичних рішень [102].

В обговоренні проекту документа, оприлюдненого 2009 р. в інтернеті, взяло участь понад три тисячі фахівців. На світовому конгресі із соціальної роботи в Гонконгу (2010 р.) було схвалено основні концептуальні положення нового бачення місії соціальної роботи у глобалізованому світі. Дискусії практиків та дослідників із різних країн дали змогу осмислити багатовекторність розвитку соціальної роботи у сучасному світі, соціальні детермінанти світової нерівності.

У результаті тривалих дискусій було визначено три ключові пріоритети: 1) підтримка та заохочення структур і систем, які дають людям змогу контролювати своє власне життя; 2) підтримка та заохочення структур і систем, які займаються проблемами вирішення основних причин пригнічення та несправедливості; 3) побудова соціально справедливого та чесного світу. Відтак у 2012–2016 рр. зусилля мають бути зосереджені на таких ключових сферах:

- сприяння соціальній та економічній рівності;
- обстоювання гідності та цінності людей;
- сприяння стабільності навколишнього середовища;
- зміцнення визнання важливості людських відносин [13].

Під час зустрічі представників трьох організацій у Гані (2011 р.) підтверджено відданість ідеям протидії соціальній несправедли-

вості та розвитку соціальної роботи. Учасники зустрічі погодились із тим, що «минулий і сучасний політичний, економічний, культурний і соціальний порядок, сформований у різних контекстах, має неоднакові наслідки для світової, національних та місцевих спільнот, негативно впливає на людей». Було визначено, що: 1) лише незначна частина населення світу може скористатися з усіх прав людини; 2) несправедливі та погано врегульовані економічні системи, рушієм яких є неконтрольовані ринкові сили, поряд із умовами праці, що не відповідають міжнародним стандартам, браком корпоративної соціальної відповідальності, завдали шкоди здоров'ю та соціальному добробуту людей, спричинивши зубожіння і зростання несправедливості; 3) культурне розмаїття та право на самовираження сприяють більш задовільному інтелектуальному, емоційному, моральному та духовному життю, однак ці права перебувають під загрозою через окремі аспекти глобалізації, які стандартизують та маргіналізують людей, та мають особливо шкідливі наслідки для корінних народів; 4) люди живуть у громадах і досягають успіхів у системі підтримуючих відносин, проте ці відносини руйнуються панівними економічними, політичними та соціальними силами; 5) здоров'я та добробут людей зазнають шкоди унаслідок нерівності та нестабільності середовища, спричинених кліматичними змінами, забрудненням, війнами і природними катастрофами, насиллям, які не отримують належної уваги з боку міжнародної спільноти [13].

Зважаючи на ці реалії, представниками трьох організацій сформульовано ключові завдання, пов'язані з кожною із чотирьох ключових тем порядку денного, узгодженого в Гонконзі, та ключові зобов'язання. Такі зобов'язання мають три напрями: робота в Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організаціях; розвиток сильних і стійких громад для досягнення стабільного добробуту, а також посилення ролі соціальної роботи та соціальної практики у сприянні розвитку здорових і сильних громад; визначення політики і стандартів, які сприяють усуненню корінних причин бідності і забезпечують сталий розвиток, роблять реальністю повагу до прав і гідності людини. У документі також наголошується на потребі у розвитку, поширенні та обміні знаннями між усіма соціальними працівниками через налагоджені та інноваційні канали комунікації, підтриманні регіональних науково-дослідних центрів з соціальної роботи та заохоченні наукових

досліджень для визначення умов роботи, які сприяють досягненню позитивних результатів у галузі соціальної роботи та соціального розвитку [13].

Упродовж півтора років – між зібранням у Гонконзі та офіційним представленням пріоритетів у Нью-Йорку – тривала копітка робота із доопрацювання ідей. Цей процес також спрямовано на зміцнення авторитету соціальної роботи, розвиток нових партнерських відносин, забезпечення соціальними працівниками внеску у розробку політики.

Слід зауважити, що документ не має сили правового припису, а є професійною платформою, баченням фахівців щодо стратегічних цілей соціального розвитку, на досягнення яких мають спрямовувати свої зусилля соціальні працівники. Ця платформа є ідеалістичною, сформованою на основі комунікації та інтеракції надії та уявлення про правильний соціальний порядок у сучасному глобалізованому світі та в кожному суспільстві, у взаєминах між людьми, у відносинах між людиною і державою. Таку ідеалістичну політичну платформу можна розглядати у різних аспектах: 1) політичному (формування політичної свідомості, що поціновує права людини); 2) соціальному (визначення принципів і форм організації суспільства, що відповідає інтересам людей та соціальних груп, тобто узагальнена оцінка соціальних відносин з боку моралі); 3) психологічному (самоусвідомлення індивіда як гідного жити в добробуті); 4) економічному оцінки (справедливий поділ доходів та оплата праці, умов життя).

Після представлення «Світових пріоритетів соціальної роботи та соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» три організації (Міжнародна федерація соціальних працівників, Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи та Міжнародна рада з питань соціального добробуту) домовилися про реалізацію стратегії, в тому числі зобов'язання щодо створення глобальної мережі регіональних центрів для надання підтримки здійсненню порядку денного і дослідження умов, які сприяють досягненню позитивних результатів у галузі соціальної роботи та соціального розвитку. На світовому конгресі із соціальної роботи в Мельбурні (Австралія, 2014 р.) планується підвести перші підсумки втілення нової професійної платформи.

Новий документ – разом із міжнародним визначенням соціальної роботи (2001 р.), етичними стандартами соціальної роботи (2004 р.) та глобальними стандартами підготовки соці-

альних працівників (2005 р.) – утворює певну нормативну базу міжнародної соціальної роботи й водночас кидає їй виклик, змушує повернутися до попередніх документів і зробити їх більш відповідними до нових онтологічних реалій.

Власне, розробка механізмів впровадження «Світових пріоритетів соціальної роботи та соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» супроводжується посиленнями фаховими дебатами щодо суті соціальної роботи як такої. Ще у 2006 р. відомий британський теоретик М. Пейн звертав увагу на потребу осучаснити офіційне визначення соціальної роботи [10], ухвалене Міжнародною федерацією соціальних працівників і Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи. Упродовж 2008–2013 рр. триває робота над новим формулюванням визначення соціальної роботи, яке планується ухвалити влітку 2014 р. на світовому конгресі у Мельбурні. У проєкті нового визначення наголошується на структурних чинниках соціальної роботи (відповідно до проголошених глобальних пріоритетів), проте залишаються гострими дебати між азійською та європейською фаховими спільнотами щодо формулювання деяких частин нового положення, зокрема, в частині прав людини, активізації клієнтів тощо.

Нові пріоритети соціального розвитку також кидають виклик наявним етичним стандартам соціальної роботи, ухваленим міжнародною фаховою спільнотою. Науковці доводять, що в час глобальних зрушень ці стандарти мають бути переосмисленими з урахуванням трансформації соціальних структур та досвіду становлення соціальної роботи у країнах, що розвиваються [5; 6]. Оскільки світові пріоритети соціальної роботи наголошують на роботі в громаді, відповідно, це має ґрунтовніше відобразитися в етичних стандартах, адже у процесі роботи з громадою постає чимало етичних дилем, насамперед щодо застосування влади та визнання унікальності локальних потреб і інтересів.

Розробка та ухвалення світових пріоритетів відбувалась на тлі фахових дебатів щодо доцільності формулювання глобальних підходів для соціальної роботи, яка вважається вкоріненою в національну культуру [8], має відмінні концептуалізації практики та неоднакову професійну ідентичність у різних країнах [9], та для соціального розвитку, який соціальні працівники визначають із власних самооцінок та інтересів [7]. Крім того, у процесі колективної роботи виникла небезпека орієнтації на сучасну європейську політичну філософію лібералізму як систему традиційних цінностей, орієнтованих на збере-

ження соціальної стабільності, захист засад конституційної демократії та ринкової економіки, й супутні йому традиції, що не суперечать політичним реаліям багатьох країн. Проте саме широка публічна дискусія, залучення представників різних країн, національних і регіональних асоціацій соціальних працівників дозволило підготувати документ, що виходить за межі традиційного розуміння соціальної роботи і включає питання охорони здоров'я, навколишнього середовища й сталого розвитку тощо.

За час, що минув від появи нової професійної платформи, стало зрозуміло, що її впровадження матиме нелінійний характер. Деякі науковці [11; 14] наполягають, що стратегії впровадження глобальних пріоритетів соціального розвитку, а також модернізація інших документів міжнародної соціальної роботи повинні відбуватися на регіональному рівні. Наразі активна діяльність у цьому напрямі азійських фахових організацій, зокрема Асоціації шкіл соціальної роботи Азії та тихоокеанського регіону, свідчить про умовність «глобальних» підходів, залишає простір для наповнення локальним культурним змістом міжнародних дефініцій.

Історія появи глобальних пріоритетів соціального розвитку засвідчує актуальність дискусій у сучасній соціальній роботі щодо співвідношення «глобального», «регіонального» та «локального» вимірів соціальної роботи, дихотомії «універсального – релятивного» в етиці соціальної роботи.

Якщо подивитися на історію професійної соціальної роботи як теорії та практики, то у ній завжди існували дві ключові парадигми – індивідуальна (психологічна школа) та соціальна (соціологічна школа). Якщо перша школа зосереджується на веденні випадку клієнта, то друга – намагається вплинути на його соціальне становище через зміну умов життя, орієнтується на структурні чинники складної життєвої ситуації. Розробка й впровадження «Світових пріоритетів соціальної роботи та соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» слугує посиленню соціологічної парадигми соціальної роботи, становленню того, що дістало назву «політична соціальна робота» (англ. – *political social work*). Ці пріоритети привертають увагу до питань соціальної справедливості та солідарності, формують риси певного суспільного ідеалу, з метою реалізації якого соціальні працівники мають здійснювати соціальні перетворення і домагатися реалізації таких механізмів державного регулювання забезпечення соціального добробуту, що має стати наріжним каменем політики у її глобальних, національних та локальних вимірах. Важливо, що якість життя не досягається індивідуально, а проявляється у покращенні рівня життя всього суспільства, і це потребує реалізації відповідної політики соціального добробуту. Адже, як доводять вітчизняні науковці І. Горгес, О. Петрос, В. Трошинський, саме соціальний розвиток становить основу соціального добробуту [3].

Нові пріоритети також ставлять питання щодо посилення солідарності у суспільстві та у глобальному вимірі, дотримання антидискримінаційної практики у соціальній роботі та зосередженні зусиль на протидії соціальному виключенню (реальному або уявному, цілковитому або частковому відстороненню індивіда, групи від суспільного життя, унеможливлення доступу до суспільних благ) на рівні соціальної політики та практики. Фактично йдеться про орієнтацію на аристотелівську концепцію про розподільчу справедливість, яка потребує пропорційності у ставленні до людей певних критеріїв відповідно [1], та роулзівську теорію соціальної справедливості, за якої максимізується корисність найменш забезпечених членів суспільства [2].

Таким чином, ухвалені глобальні пріоритети соціальної роботи та соціального розвитку розвивають уявлення про сучасну соціальну роботу, роблять наголос на структурних чинниках соціального середовища, формують багаторівневі зв'язки, покликані досягнути більшої рівності між людьми та стабільного соціального становища громад через застосування знань та навичок соціальних працівників. Розвиток професійної платформи соціальної роботи потребує переосмислення розуміння самої соціальної роботи, її етичних норм та стандартів підготовки соціальних працівників, що має сприяти піднесенню професіоналізму та самооцінки практиків і викладачів соціальної роботи.

Список літератури

1. Давидович В. Е. Социальная справедливость: идеал и принцип деятельности / В. Е. Давидович. – М. : Политиздат, 1989. – 255 с.
2. Ролз Д. Теория справедливости / Д. Ролз. ; пер. з англ. – К. : Основи, 2001. – 822 с.
3. Трошинський В. Соціальний розвиток: опорний концепт навчальної дисципліни : навч. посіб. / В. Трошинський, О. Петрос, І. Горгес. – К. : Вид-во НАДУ, 2008. – 192 с.
4. Alphonse M. Redefining Social Work Standards in the Context of Globalization: Lessons from India / M. Alphonse, P. George, K. Moffat // *International Social Work*. – 2008. – Vol. 51 (2). – P. 145–158.
5. Global Ethics for Social Work: Problems and Possibilities / S. Banks, R. Hugman, L. Healy [et al.] // *Ethics and Social Welfare Journal*. – 2008. – Vol. 2 (3). – P. 276–290.

6. Carson G. Social Work Ethics on Trial over Recruitment from Developing Countries / G. Carson // *Community Care*. – 2006. – 24 August. – P. 16–17.
7. Dominelli L. Deprofessionalizing Social Work: Anti-oppressive Practice, Competencies and Postmodernism / L. Dominelli // *British Journal of Social Work*. – 1996. – Vol. 26 (2). – P. 153–175.
8. Healy L. M. Universalism and Cultural Relativism in Social Work Ethics / L. M. Healy // *International Social Work*. – 2007. – Vol. 50 (1). – P. 11–26.
9. Jones D. The Global Agenda for Social Work and Social Development: A place to link together and be effective in a globalized world [Електронний ресурс] / D. Jones, R. Truell // *International Social Work*. – 2012. – April. – Режим доступу: <http://isw.sagepub.com/content/early/2012/03/27/0020872812440587>. – Назва з екрана.
10. Payne M. Which Hats Fit? Approaches to Definitions of Social Work / M. Payne // *Community Care*. – 2006. – 26 October. – P. 34–35.
11. Rankopo M. J. Globalization and Culturally Relevant Social Work: African Perspectives on Indigenization / M. J. Rankopo, K. Osei-Hwedie // *International Social Work*. – 2011. – Vol. 54 (1). – P. 137–147.
12. Sweifach J. Social Work Responses to Terrorism: Balancing Ethics and Responsibility / J. Sweifach, H. H. LaPorte, N. Linzer // *International Social Work*. – 2010. – Vol. 53 (6). – P. 822–835.
13. The Global Agenda for Social Work and Social Development [Електронний ресурс] / International Federation of Social Workers. – Режим доступу: www.globalsocialagenda.org. – Назва з екрана.
14. Trygged S. Balancing the Global and the Local: Some Normative Reflections on International Social Work / S. Trygged // *International Social Work*. – 2010. – Vol. 53 (5). – P. 644–655.

T. Semigina

GLOBAL PRIORITIES OF SOCIAL DEVELOPMENT: IMPERATIVES FOR POLICY AND PRACTICE

In 2012 a new document “The Global Agenda for Social Work and Social Development” was approved as a professional platform for strengthening the role of social work in modern society. This document states that affords of social workers have to be concentrated on four areas: social and economic inequalities within countries and between regions; dignity and worth of the person; environmental sustainability; importance of human relationships. Preparation of global priorities was encompassed by professional discussions on “global”, “regional” and “local” peculiarities of social work, dichotomy of “universal” and “relative” in social work ethics.

Keywords: social development, global agenda, social work definition.

Матеріал надійшов 5.05.2013